

УДК 355.359+358

DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1\(61\).306746](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1(61).306746)

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ВЕКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ананьїн В. О.,

*доктор філософських наук, професор,
професор Спеціальної кафедри
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0002-4786-0011*

Уваркіна О. В.,

*доктор філософських наук, професор,
завідувач Спеціальної кафедри
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0001-9053-2016
uvarkinaev@gmail.com*

У статті проведений системний аналіз політичних векторів держави у питаннях військової освіти. Визначення стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та організації Північноатлантичного договору стало пріоритетним завданням сектору безпеки і оборони у сфері військової освіти. Доведено, що діяльність системи військової освіти регулюється як нормативними документами, на основі яких безпосередньо функціонує система військової освіти, так і нормативно-правовими документами, які стосуються системи вищої освіти взагалі. Систематизовано зміни у законодавстві та нормативно-правовому полі вищої освіти. Зазначені основні державні документи, що сприяють імплементації кращого досвіду країн-партнерів НАТО у підготовку сучасного українського військовослужбовця.

З'ясовані основні завдання Стратегії розвитку вищої освіти в Україні, відповідно Цілей Сталого розвитку ООН, на активізацію співпраці України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, які необхідні для реформування та модернізації системи вищої освіти, сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу, покращення якості та підвищення важливості вищої освіти, поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти, активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Проаналізовані основні положення Політики Міністерства оборони України у сфері військової освіти та Концепції трансформації військової освіти України, які фокусують свої завдання на професіоналізації військової освіти, на організації безперервного професійного розвитку, систематичному вивченні тенденцій національної та міжнародної безпеки, а також зміни принципів та методів ведення збройної боротьби в умовах інтеграції до євроатлантичного безпекового простору. Визначена значна роль програми НАТО DEEP-Ukraine у процесі оновлення та оптимізації навчальних програм вітчизняних військових вишів.

Ключові слова: стратегія вищої освіти, система військової освіти, євроатлантична трансформація.

Постановка проблеми дослідження. Незмінний політичний курс України на євроатлантичну інтеграцію актуалізує питання зламу традиційної матриці підготовки вітчизняного військовослужбовця

та визначення чіткого вектору трансформації системи військової освіти за кращими стандартами країн-партнерів НАТО. Російська збройна агресія проти держави та народу України найсильніше впливає на експоненційні зміни у законодавстві про вищу освіту та нове нормативно-правове поле системи військової освіти. Систематизація основних євроатлантичних векторів трансформації є необхідним кроком для забезпечення контекстуальності інтеграційної політики держави у сфері військової освіти та науковим інструментарієм повноцінного освітнього дискурсу і системної рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Превентивна політика держави у сфері військової освіти активно досліджується на теренах українського наукового простору. Сучасна архітектура наукових досліджень у сфері безпеки та оборони має ознаки як рудиментарних соціологічних рефлексій російсько-української війни (Т. Лапан, О. Химович, Н. Чершиш), так і концептуально обґрунтованих теорій і практик трансформації військової освіти (Д. Вітер, Ю.Гикало, В. Міроненко, В. Оліферук, І. Руснак, Ю.Черних та ін.). Аналіз останніх досліджень показав, що дискусійний горизонт проблем підвищення якості підготовки військових фахівців в умовах євроатлантичної інтеграції зазначається у працях Н. Вавілової, Н. Волошиної, А. Гангала, О. Гегечкорії, А. Дерев'янчука, М. Кітторова, О. Мітягіна, О. Пучкова, В. Рохманова, О. Сирського, Н. Федотової, І. Чистякової, Д. Чопи, Н. Шабатіної, Ю. Щавінського та інших. Серед зарубіжних публікацій слід відмітити змістовні праці сучасних експертів з питань ведення сучасної війни Сейла Тімоті Ендрюса (Sayle Timothy Andrews), Пола Шаре (Poul Scharre) та Герберта Макмастера (H. R. McMaster), які присвячені аналізу заснування, історії, структури та новітньої політики Організації Північноатлантичного договору, її взаємодії та партнерства в умовах російської агресії.

Однак актуалізація проблем трансформації української військової освіти до стандартів НАТО потребує сумлінної систематизації концептуального каркасу різноманітних питань військової освіти та визначення основних інтеграційних векторів інтенційного розвитку системи.

Метою статті є визначення основних векторів трансформації української військової освіти до стандартів НАТО.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах новацій і рудиментів сучасне суспільно-політичне життя України поступово, але системно, рухається у фарватері вимог та рекомендацій ЄС та дотримується євроатлантичного інтеграційного вектору трансформацій у всіх сферах, і зокрема, у сфері військової освіти.

Відомо, що система військової освіти як складова частина національної системи освіти функціонує відповідно до притаманних їй законів, закономірностей і принципів. Її діяльність регулюється як нормативними документами, на основі яких безпосередньо функціонує система військової освіти, так і нормативно-правовими документами, які стосуються системи вищої освіти взагалі (Уваркіна, 2022, с. 8).

Конституційно затверджена незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, завперш вплинула на необхідність внесення змін до державних документів про вищу освіту в Україні. Так, зокрема, у Законі України «Про вищу освіту» (2014) у Розділі I, статті 1 було подано нову редакцію визначення термінів «вищий військовий заклад освіти» та «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання». Статтю 13 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) було доповнено положеннями про встановлення особливих вимог у сфері управління відповідних наукових установ, вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти. А у зв'язку зі змінами до статті 21 Закону України «Про освіту» (2017), з'явився новий термін «професійна військова освіта», зміст якого визначений як «спеціалізована освіта військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій». Відповідно професійна військова освіта тепер належить до структури військової освіти, елементи якої зазначені у статті 21, част. 4. (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки», 2021; Уваркіна, 2022, с. 9).

Значною подією в українському освітньому просторі та основним нормативно-правовим документом, який визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства стала Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (далі – Стратегія), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286 (Стратегія, 2022).

Слід зазначити, що, впереваж, основоположні принципи Стратегії спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722, зокрема Цілі сталого розвитку 4 щодо «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» (Про цілі сталого розвитку України, 2019), що посилює прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти у найближче десятиліття.

Також у Стратегії закріплений «курс на активізацію співпраці України та Європейського Союзу у сфері вищої освіти, зокрема щодо:

- реформування та модернізації системи вищої освіти;
- сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу;
- покращення якості та підвищення важливості вищої освіти;
- поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти;
- розширення можливостей закладів вищої освіти;
- активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників» (Стратегія, 2022).

Завдяки внесенню змін щодо військової освіти та науки до деяких законів України, стало можливим впровадження Політики Міністерства оборони України у сфері військової освіти (далі – Політика), яка зафіксувала стратегічний курс української військової освіти на інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО (Політика, 2021). Почався активний етап реконструкції традиційної матриці системи військової освіти у бік стандартів НАТО.

У змісті Політики зазначена її основна місія – «розвиток військової освіти, яка б створювала можливості для формування творчо мислячих військових фахівців, що володіють навичками ведення бойових дій (операцій), практичного та етичного застосування підрозділів, військових частин та угруповань військ Збройних сил України та інших складових сил оборони, здатних ефективно виконувати службові обов'язки за посадовим призначенням під час проведення спільних операцій в сучасних умовах» (Політика, 2021).

Враховуючи необхідність забезпечення сил оборони держави «вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом», Політика має сформувати єдині погляди щодо розвитку військової освіти для «регулювання процесів, цілей та її спроможностей». Також Політика підтверджує інтеграцію військової освіти «до державної системи освіти, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази». Водночас у змісті Політики зазначені основні проблеми у сфері військової освіти, які треба розв'язати через «оновлення, застосування нових підходів до формування її структури та змісту». У змісті Політики чітко визначено, що професіоналізм, лідерство, інтелектуальний розвиток, загальна та військово-професійна культура, іншомовна компетентність є основними завданнями в підготовці сучасного військового фахівця на основі застосування нових форм і методів кращих вітчизняних та закордонних практик. Також Політика звертає увагу на питання професіоналізації військової освіти, яка «передбачає побудову сучасної моделі професійної військової освіти», що забезпечить «підготовку військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку», врахує «загальні тенденції розвитку національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та методів ведення збройної боротьби», а також «нові вимоги до якості військової освіти» в умовах інтеграції до євроатлантичного безпекового простору (Політика, 2021; Уваркіна, 2022).

Слід зазначити, що обґрунтуванню основних положень Політики передувала величезна наукова праця українських науковців, які системно вивчали зарубіжний досвід та реальні потреби нормативно-правового регулювання процесів розвитку системи військової освіти. Була сформульована нова Концепція трансформації системи військової освіти, яка була затверджена в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 286. (Концепція, 2022).

Імплементацию завдань нового концептуального каркасу трансформації системи військової освіти доручено Міністерству оборони України, з залученням спроможностей Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Служби безпеки, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, розвідувальних органів з можливостями інших складових сектору безпеки і оборони України.

Трансформація військової освіти, відповідно до Концепції, передбачає:

- «запровадження спільної підготовки Збройних Сил України з іншими складовими сил оборони за єдиним замислом і планом та під єдиним керівництвом;
- створення єдиної та інтегрованої системи військової освіти для підготовки особового складу сил оборони на основі курсів професійної військової освіти L1-L5. Саме в системі професійної військової освіти буде створено умови для навчання військовослужбовців держав-членів НАТО і ЄС та інших країн;
- централізовану підготовку особового складу сил оборони оперативного та стратегічного рівнів;
- підготовку особового складу сил оборони тактичного рівня за єдиними освітніми програмами;
- реалізацію принципу «Освіта впродовж військової кар'єри»;
- якість військової освіти, яка відповідає вимогам стандарту НАТО BiSCD 075-007 «Освіта і підготовка»;
- створення передумов для взаємовизнання сертифікатів, отриманих у військових навчальних закладах НАТО, держав-членів Альянсу та Україні» (Мірненко, 2023, с. 14).

Рефлексуючи з приводу цього аспекту, українські науковці (Н. Вавілова, Ю. Гикало, О. Митягін) ретельно вивчають організацію системи забезпечення якості професійної військової освіти в країнах-членах НАТО та досліджують стандарти НАТО, які вже запроваджені у функціональну діяльність Альянсу на основі кращих зразків військової освіти, і які є базовими орієнтирами для країн-претендентів на вступ до Організації Північноатлантичного договору (Вавілова, 2023, с. 28).

На основі цих стандартів у 2017 році Міністерством оборони України розроблений план «Розвитку системи військової освіти та підготовки військових фахівців», який складається з основних положень програми NATO DEEP (Defence Education Enhancement Program). Основна мета NATO DEEP є допомога країнам-партнерам у трансформації системи військової освіти і, впереваж, спрямування на оновлення та осучаснення програм кредитних модулів та методики викладання навчальних дисциплін у визначених вищих військових закладах освіти. Впровадження DEEP Ukraine у навчальний процес ВВНЗ програм підготовки майбутніх офіцерів на основі стандартів НАТО постійно поглиблюється й змінюється відповідно до нових політичних викликів і безпекових умов держави. (Ананьїн, 2019, с. 165).

Дослідники трансформації військової освіти (В. Мірненко, Д. Вітер, В. Оліферук) достатньо високо оцінюють позитивні результати програми NATO DEEP-Ukraine з удосконалення військової освіти. Вони зазначають, що у 2022 році в межах програми NATO DEEP-Ukraine реалізовано 100 заходів, у яких взяли участь 929 представників Збройних Сил України. Загалом з початку реалізації цієї програми проведено понад 800 заходів як в Україні, так і державах-членах Альянсу, за участі понад 10 тисяч військовослужбовців та науково-педагогічних працівників (Мірненко, 2023, с. 10).

Сьогодні серед основних напрямків діяльності у межах програми NATO DEEP для України можна зазначити: професійний розвиток науково-педагогічних працівників; удосконалення освітніх програм за стандартами НАТО; розвиток технологій дистанційного навчання та навчальних мереж; допомога в організації вивчення військовослужбовцями англійської мови; спільна робота експертів України та держав-членів НАТО щодо розвитку системи професійної військової освіти; проведення стажувань представників військових навчальних закладів України у військових навчальних закладах НАТО та держав-членів Альянсу; організація багаторівневої підготовки сержантів та старшин для потреб Збройних Сил України. (Мірненко, 2023, с. 11).

У цьому році НАТО буде відзначати 75 річницю створення Альянсу на саміті у Вашингтоні (Округ Колумбія). Затверджена на попередніх самітах багаторічна підтримка України для переходу військової освіти на стандарти НАТО, стане основою для перебудови сектору безпеки і оборони, а також для задоволення критичної потреби України в пальному, обладнанні для розмінування та медикаментів.

Сучасні дослідники історії НАТО, зрештою, зазначають, що НАТО «вціліла не тому, що альянс або союзники були в той, чи інший спосіб демократичними як у своєму членстві, так і в діях». Вони припускають, що трансатлантичні відносини тримаються так довго на «трансатлантичній еліті» чи «атлантичній політичній культурі», завдяки якій впливові посадовці з країн НАТО досягали «основного консенсусу щодо трансатлантичного співробітництва та потреби в західній єдності» (Історія НАТО, с. 12–13).

Розширення Північноатлантичного альянсу продовжується і маємо надію, що Україна стане її повноправним членом, бо за афоризмом Черчилля: «Гіршим, ніж воювати разом із союзниками, може бути тільки одне – воювати без союзників!». Щоб надати відсіч збройної агресії проти України треба активно трансформувати систему військової освіти, підготувати нову генерацію українських військових, які забезпечать нам реалізацію стратегічного курсу на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та організації Північноатлантичного договору.

Висновки. В умовах євроатлантичного вектору політики нашої держави відбуваються суттєві суспільно-політичні трансформації, які радикально змінюють систему вітчизняної військової освіти. Для забезпечення реалізації стратегічного курсу України до євроатлантичної інтеграції у сфері військової освіти, внесені суттєві зміни до законодавчої бази вищої освіти, які дозволили системі військової освіти, як складової національної системи освіти, впровадити нові нормативно-правові документи з реалізації Політики Міністерства оборони України у сфері військової освіти та затвердити Концепцію трансформації системи військової освіти. Доведено, що в умовах збройної агресії проти народу України та її демократичних основ НАТО продовжує політику підтримки трансформації вітчизняної військової освіти через програму NATO DEEP-Ukraine та імплементацію кращого світового досвіду у навчальний процес українських військових вишів.

Перспективним напрямком наукових досліджень вважаємо питання забезпечення національної системи стійкості, спрямованої на забезпечення здатності держави виявляти та оцінювати ризики національної безпеки, запобігати настанню кризових ситуацій у критичній інфраструктурі та мінімізувати їх негативні впливи.

Ananin V., Uvarkina O. Ukrainian military education: Euro-Atlantic vectors of transformation

The article provides a systematic analysis of the state's political vectors in the field of military education. Determining the strategic course of Ukraine towards full membership in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization has become a priority task for the security and defense sector in the field of military education. It is proved that the activities of the military education system are regulated both by the normative documents on the basis of which the military education system directly functions and by the normative legal documents relating to the higher education system in general. Changes in the legislation and regulatory framework of higher education are systematized. The main state documents that facilitate the implementation of the best practices of NATO partner countries in the training of modern Ukrainian military personnel are identified.

The main tasks of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine, in accordance with the UN Sustainable Development Goals, to intensify cooperation between Ukraine and the European Union in the field of higher education, which are necessary for reforming and modernizing the higher education system, promoting convergence in higher education within the framework of the Bologna Process, improving the quality and increasing the importance of higher education, deepening cooperation between higher education institutions, and enhancing the mobility of students, researchers, research and teaching staff are identified.

The main provisions of the Policy of the Ministry of Defense of Ukraine in the field of military education and the Concept of Transformation of Military Education of Ukraine, which focus on the professionalization of military education, organization of continuous professional development, systematic study of national and international security trends, as well as changes in the principles and methods of armed struggle in the context of integration into the Euro-Atlantic security space, are analyzed. The significant role of the NATO DEEP-Ukraine program in the process of updating and optimizing the curricula of domestic military universities is determined.

Key words: higher education strategy, military education system, Euro-Atlantic transformation.

Література:

1. Уваркіна О. Військова освіта: рефлексія сучасних мейнстримів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2022. Випуск № 1 (70). С. 7–17. doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.1
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки : Закон України від 17 грудня 2017 року № 1986-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text>
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2023 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
4. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf
6. Концепція трансформації системи військової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>
7. Мірненко В., Вітер Д., Оліферук В. Трансформація системи військової освіти: основні тенденції та перспективи. *Військова освіта*. 2023. № 2(48). С. 9–17. doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/9-17.
8. Вавілова Н. Стандарти якості професійної військової освіти в закладах військової освіти НАТО. *Військова освіта*. 2023. № 1(47). С. 28–34. doi.org/10.33099/2617-1775/2023-01/28-34.
9. Ананьїн В.А., Пучков О.О., Уваркіна О.В. Актуальні проблеми військової освіти в умовах політичного сьогодення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: 3б. наук. праць*. 2019. № 3(43). С. 163–168. doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198126.
10. Сейл Тімоті Ендрюс. Міцний альянс: Історія НАТО й глобального післявоєнного порядку/ пер. з англ.. М.Хандога. Харків: ВД «Фабула», 2023. 368 с.

References:

1. Uvarkina O. (2022) Viiskova osvita: refleksiia suchasnykh meistrymiv [Military education: reflection of modern mainstreams]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (seriia: pedahohichni nauky)*. Vypusk № 1(70). S. 7–17. doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.1 [in Ukrainian].

2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo viiskovoi osvity ta nauky [On making changes to some laws of Ukraine regarding military education and science]: Zakon Ukrainy vid 17 hrudnia 2017 roku № 1986-ІKh / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text/> [in Ukrainian].
3. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2023 roky. [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2023.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku. [On the goals of sustainable development of Ukraine for the period until 2030.]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30 veresnia 2019 r. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].
5. Polityka Ministerstva oborony Ukrainy u sferi viiskovoi osvity. [Policy of the Ministry of Defense of Ukraine in the field of military education.] URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf [in Ukrainian].
6. Kontseptsiiia transformatsii systemy viiskovoi osvity. [The concept of transformation of the military education system.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Mirnenko V., Viter D., Oliferuk V. (2023) Transformatsiia systemy viiskovoi osvity: osnovni tendentsii ta perspektyvy. [Transformation of the military education system: main trends and perspectives.] *Viiskova osvita*. № 2(48). S. 9–17. doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/9-17 [in Ukrainian].
8. Vavilova N. (2023) Standarty yakosti profesiinoi viiskovoi osvity v zakladakh viiskovoi osvity NATO. [Quality standards of professional military education in NATO military education institutions.] *Viiskova osvita*. № 1(47). S. 28–34. doi.org/10.33099/2617-1775/2023-01/28-34 [in Ukrainian].
9. Ananin V.A., Puchkov O.O., Uvarkina O.V. (2019) Aktualni problemy viiskovoi osvity v umovakh politychnoho sohodennia. [Actual problems of military education in the conditions of the political present.] *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo: Zb. nauk. prats.* 2019. № 3(43). S.163-168. doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198126 [in Ukrainian].
10. Seil Timoti Endrius (2023) Mitsnyi alians: Istoriia NATO y hlobalnoho pisliavoiennoho poriadku [Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order]/ per. z anhl. M.Khandoha. Kharkiv: VD «Fabula», 2023. 368 s. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 01.04.2024

Стаття рекомендована до друку 25.04.2024